שלא כסדר והחזירו לו כסדר וכיון שידע ששאל שלא כסדר חזר ושאל כסדר שנאמר [1]ויאמר דוד היסגירו בעלי קעילה אותי ואת אנשי ביד שאול ויאמר ה' יסגירו ואם הוצרך הדבר לשנים מחזירין לו שנים שנאמר [2]וישאל דוד בה' לאמר הארדוף אחרי הגדוד הזה האשיגנו ויאמר (ה') לו רדוף כי השג תשיג והצל תציל ואף על פי שגזירת נביא חוזרת גזירת אורים ותומים אינה חוזרת שנאמר [3]במשפט האורים למה נקרא שמן אורים ותומים אורים שמאירין את דבריהן תומים שמשלימין את דבריהן וא"ת בגבעת בנימין מפני מה לא השלימו הם שלא ביחנו אם לנצח אם להנצח ובאחרונה שביחנו הסכימו שנאמר [4]ופנחס בן אלעזר בן אהרן עומד לפניו בימים ההם לאמר האוסיף עוד לצאת למלחמה עם בני בנימין אחי אם אחדל ויאמר ה' עלו כי מחר אתננו בידך כיצד נעשית רבי יוחנן אומר בולטות ריש לקיש אומר מצטרפות והא לא כתיב בהו צד"י [א] אמר רב שמואל בר יצחק אברהם יצחק ויעקב כתיב שם והא לא כתיב טי"ת אמר רב אחא בר יעקב שבטי ישורון כתיב שם מיתיבי כל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו אין שואלין בו שהרי שאל צדוק ועלתה לו אביתר ולא עלתה לו שנאמר [5]ויעל אביתר עד תום כל העם וגו' סיועי הוה מסייע בהדייהו: ואין שואלין אלא למלך: מנא הני מילי אמר רבי אבהו דאמר קרא [3]ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים וגו' הוא זה מלך וכל [בני] ישראל אתו זה משוח מלחמה וכל העדה זו סנהדרין:

הדרן עלך בא לו כהן גדול

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה והמלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי רבי אליעזר וחכמים אוסרין האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה והשותה מלא לוגמיו חייב כל האוכלים מצטרפין לככותבת וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו האוכל ושותה אין מצטרפין: **גמ'** אסור ענוש כרת הוא אמר רבי אילא ואיתימא רבי ירמיה לא נצרכה אלא לחצי שיעור הניחא למאן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה אלא למאן דאמר חצי שיעור מותר מן התורה מאי איכא למימר דאיתמר חצי שיעור רבי יוחנן אמר אסור מן התורה ריש לקיש אמר מותר מן התורה הניחא לרבי יוחנן אלא לריש לקיש מאי איכא למימר מודה ריש לקיש שאסור מדרבנן אי הכי לא ניחייב עליה קרבן שבועה אלמא תנן שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ורבי שמעון פוטר והוינן בה אמאי חייב מושבע ועומד מהר סיני הוא רב ושמואל ורבי יוחנן דאמרי בכולל דברים המותרים עם דברים האסורין וריש לקיש אמר אי אתה מוצא אלא במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן או בסתם ואליבא

שלא כסדר. היה לו לשאול הירד שאול היסגירוני לפיכך השיבוהו על האחרון לשאול ראשון: **ואם הוצרך לשניהן.** כגון שהיה הדבר נחוץ ואין שהות להמתין כגון הארדוף האשיגנו דלקמן: **גוזרת נביא חוזרת.** כגון של יונה בן אמיתי: **שנאמר במשפט.** כדין שאינו חוזר: **שמאירין את דבריהם.** מפרשי' את דבריהן: **משלימין את דבריהן.** כדאמרן אין גזירתן חוזרת: **לא השלימו.** שאמרו עליהן (ח) בשני ימים הראשונים עלו אליו ונפלו: **הם שלא ביחנו.** אורים ותומים לא פירשו להם בשני ימים הראשונים עלו והצליחו אלא עלו אליו אם לנצח אם להנצח: **באחרונה.** פירשו להם כי מחר אתננו בידך: **בולטות.** האותיות בולטות כגון עי"ן משמעון למ"ד מלוי ה"י מיהודה לומר עלה וכל אחת אינה זזה ממקומה אלא בולטת במקומה והוא מצרפן: **והא לא כתב צד"י.** בכל השבטים ואם צריך לה כגון והצל תציל מהיכן באה: **שהרי שאל צדוק.** כשהיה דוד בורח מפני אבשלום: **שנאמר ויעל אביתר עד תום כל העם לעבור.** ותניא בסדר עולם ושאל באורים ותומים ולא עלתה לו ונסתלק מן הכהונה שנאמר ויעל אביתר מדקתני דבעי כהן המדבר ברוח הקודש אלמא לא בולטות ולא מצטרפות היו דאם כן למה לי רוח הקודש: **סיועי הוה מסייע.** כהן בהדי אורים ותומים הלכך אם כהן כשר היה וראוי לשרות שכינה עליו האותיות בולטות או מצטרפות על ידו כשנשאלין בו ואם לאו לא בולטות ולא מצטרפות: **הוא זה מלך.** דהא ביהושע משתעי קרא: **וכל בני ישראל אתו.** מי שכל בני ישראל אתו לצאת למלחמה אחריו:

הדרן עלך בא לו

יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וכו'. מפרש בגמרא דכל הני איקרו עינוי וגבי יוה"כ ה' עינויי' כתיבי והני ה' הוו דשתיה בכלל אכילה: **מלך.** דרכו ושבחו להיות נאה שנאמר (ישעיה לג) מלך ביפיו תחזינה עיניך: **והכלה.** צריכה נוי עד שתתחבב על בעלה וכל שלשים יום לחופתה היא קרויה כלה: **והחיה.** יולדת: **תנעול את הסנדל.** שהצנה קשה לה: **דברי רבי אליעזר.** אכולהו קאי מלך וכלה וחיה: **גמ' לחצי שיעור.** כגון פחות מכותבת הגסה שהיא שיעור ליוה"כ כדתנן מתני' וכי לא שלים שיעורא כרת ליכא איסורא איכא: **חצי שיעור.** כלומר פחות מכשיעור אסור מן התורה לקמן בשמעתא דר"ל ליה מכל חלב: **שאסור מדרבנן.** ומתני' נמי מדרבנן קאמר: **אי הכי.** דלריש לקיש אסור מיהא מדרבנן לא ניחייב עליה קרבן שבועה הנשבע שלא יאכל חצי שיעור מדבר אסור ואכל לא ניחייב עליה קרבן שבועת ביטוי דהא קיימא לן במסכת שבועות (דף כ.) נשבע לקיים את המצוה ולא קיים פטור או נשבע לבטל ולא בטל פטור: **ורבי שמעון פוטר.** מקרבן שבועה: **מושבע ועומד הוא.** והוה ליה נשבע לקיים את המצוה: **בכולל.** שבועה שלא אוכל לא בשר שחוטה ולא בשר נבילה דמגו דחיילא אהתירא חיילא נמי אאיסורא ורבי שמעון פוטר דלית ליה איסור כולל ולא אמרינן מגו: **וריש לקיש אמר אי אתה מוצא.** שיהא חייב קרבן שבועה על הנבילה אם אכל כזית שהוא מושבע עליו מהר סיני אלא באוכל חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסיני ובשבועתו נאסר עליו: **במפרש.** שלא אוכל אפילו חצי שיעור: **ואליבא דרבנן.** דאמרי בשבועות (דף יט:) דהנשבע שלא אוכל סתם אוסר עצמו בכשיעור: **או בסתם.** מצית לאוקומה ומיהו כשאכל לא אכל אלא חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסיני ועל ידי שבועה שלא אוכל סתם נאסר בו: ואליבא

יום הכפורים כו'. סדר המסכתא תחילה נקט ז' ימים קודם יום הכפורים והדר נקט נ"ל יום הכפורים והדר נקט סדר עבודת היום והשתא נקט הלכות היום לענין איסור והיתר: כיון

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פ"י מהל' כלי מקדש הלכה יא:
ב [מיי' פ"ט שם הלכה ז]:
לב ג מיי' שם פ"י הל' י:
א ד מיי' פ"א מהלכות שביתת עשור הלכה ד
ה סמג לאוין סט ועשין לב טוש"ע א"ח סימן תריא סעיף א [וסימן תרטו סעיף א]:
ב ה מיי' שם פ"ג הלכה א סמג וטוש"ע שם סימן תרי"ג סעיף י:
ג ו מיי' שם הלכה ח סמג שם טוש"ע שם סימן תריד סעיף ג:
ד ז ח ט י מיי' שם פ"ב הלכה א סמג לאוין שם טוש"ע שם סימן תריב סעיף א ג ט:
ה כ מיי' שם הלכה ג [ופי"ד מהל' מאכלות אסורות הלכה כ]:
ו ל מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה ה:

◆

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר דָּוִד הֲיַסְגִּרוּ בַּעֲלֵי קְעִילָה אֹתִי וְאֶת אֲנָשַׁי בְּיַד שָׁאוּל וַיֹּאמֶר יְיָ יַסְגִּירוּ: שמואל א כג יב
2. וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּייָ לֵאמֹר אֶרְדֹּף אַחֲרֵי הַגְּדוּד הַזֶּה הַאַשִּׂגֶנּוּ וַיֹּאמֶר לוֹ רְדֹף כִּי הַשֵּׂג תַּשִּׂיג וְהַצֵּל תַּצִּיל: שמואל א ל ח
3. וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְיָ עַל פִּיו יֵצְאוּ וְעַל פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל הָעֵדָה: במדבר כז כא
4. וּפִינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן עֹמֵד לְפָנָיו בַּיָּמִים הָהֵם לֵאמֹר הַאוֹסִף עוֹד לָצֵאת לַמִּלְחָמָה עִם בְּנֵי בִנְיָמִן אָחִי אִם אֶחְדָּל וַיֹּאמֶר יְיָ עֲלוּ כִּי מָחָר אֶתְּנֶנּוּ בְיָדֶךָ: שופטים כ כח
5. וְהִנֵּה גַם צָדוֹק וְכָל הַלְוִיִּם אִתּוֹ נֹשְׂאִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים וַיַּצִּקוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיַּעַל אֶבְיָתָר עַד תֹּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר מִן הָעִיר: שמואל ב טו כד

◆

רבינו חננאל

ואסיקנא דוד שאל שלא כסדר. וכיון שהרגיש חזר ושאל כסדר, שנאמר ויאמר דוד היסגירו בעלי קעילה אותי ואת אנשי וגו'. ואם הוצרך הדבר לשנים, מחזירין לו על שניהם שנאמר וישאל דוד בה' לאמר ארדוף אחרי הגדוד [האשיגנו] ויאמר לו רדוף כי השג תשיג והצל תציל. ואע"פ שגזירת נביא חוזרת גזירת אורים ותומים אינה חוזרת, שלא נקראו תומים אלא מפני שמשלימין דבריהן. א"כ מפני מה לא השלימו בגבעת בנימין, לפי שהן לא ביחנו אם לינצח אם לינצח. באחרונה שביחנו הסכימו על ידו, שנאמר פינחס בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בימים ההם. כיצד נעשית. ר' יוחנן אומר האותיות היו בולטות והוה כתוב בהן אברהם יצחק ויעקב ושבטי ישורון להשלים צד"י וטי"ת שלא היו בשמות השבטים. ומותבינן עלייהו והתניא כל כהן שמדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו שואלין בו. ומעשה רשאל צדוק ועלתה. שאל אביתר ולא עלתה לו, שנאמר ויעל אביתרכו'. ומשנינן סיועי מסייע הנשאל בהדי אורים ותומים. ירושלמי וישאל דוד בה' לאמר הארדוף אחרי הגדוד הזה האשיגנו, דוד ביקש רחמים ה' אלהי ישראל הגד נא לעבדך, תדע לך שהוא כן שזורי ב' שאל והשיבוהו ג', שנאמר ויאמר לו רדוף כי השג תשיג והצל תציל. אית תנא תני הקול היה שומע שנאמר וישמע את הקול מדבר אליו, ואית תנא תני הכתב היה בולט, והיה כתוב בהן אברהם יצחק ויעקב, כל אלה שבטי ישורון היה חקוק עליהן. ואין נשאלין אלא למלך ולבי"ד ולמי שצורך הצבור בו. מנא לן, ולפני אלעזר הכהן יעמוד, הוא זה המלך, אתו זה משוח מלחמה, וכל העדה זו סנהדרין.

הדרן עלך בא לו כהן גדול

יום הכפורים אסור באכילה כו'. אוקימנא למתניתין דקתני אסור באכילה חצי שיעור, אבל האוכל כשיעור חייב כרת.

מסורת הש"ס

א) [שבועות לה:], ב) סוטה מח: ע"ש, ג) סנהדרין טז. ע"ש, ד) [כלים פי"ז מי"ב], ה) [ירושלמי לכתלות], ו) [חולין לג. ועי' תוספות פסחים מד. ד"ה לענין ותוס' שבועות כב: ד"ה כר' שמעון], ז) שבועות כב: כג., ח) בע"י: להם,

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' בהו צד"י. נ"ב וח' יק'. וכ"ה בירושלמי:

◆

מוסף רש"י

הם שלא ביחנו. הם לא שאלו אלא מי יעלה ולא אמרו המתנהו בידי (שבועות לה:). ובאחרונה שביחנו. באורים ותומים כי מחר אתננו בידך, הסכימו לדבריהם (שם). שהרי שאל צדוק ועלתה לו. כשברח דוד מפני אבשלום יצא מירושלים שאל צדוק באורים ותומים ועלתה לו, שהשיבוהו, ושאל אביתר ולא עלתה לו, שנאמר ויעל אביתר. שנסתלק מן הכהונה מפני שלא נענה באורים ותומים, והכי תניא בסדר עולם גבי ארון ושברחו מפני אבשלום יצא עמו עד שעלה במעלה הזיתים ושאל באורים ותומים ונסתלק אביתר מן הכהונה גדולה נכנס צדוק תחתיו, דכתיב (שמואל ב טו) ויאמר המלך לצדוק השב את הארון וגו' (סוטה מח:).

הדרן עלך בא לו

שבועה שלא אוכל ואכל נבלות כו' חייב. קרבן שבועה (שבועות כב:) דלאוין הן לאכילה ואיכא הוא דרכיע עליהו (שם כב:). ורבי שמעון פוטר. דמושבע ועומד הוא עליהן (שם) שהרי מושבע ועומד מהר סיני על הנבלות, ואין שבועה חלה על מצוה (שם כא:). בכולל דברים המותרים עם דברים האסורין. כלומר אם היה נשבע על הנבלות לבדן לא היתה שבועה חלה, אבל זה שאמר לא אוכל סתם, כלל דברים המותרין והאסורין יחד ומיגו דחיילא שבועה על המותרין חיילא נמי אדברים אסורין באיסור שבועה, ור"ש לית ליה איסור חל על איסור אפילו על ידי כולל (שם).

◆

תוס' ישנים

על פיו יצאו וגו': והא לא כתיב צ'. ה"נ הוה מצי למיבעי והא לא כתיב ח' כגון כי מחר אתננו בידך יהודה מתחילה וכן הוה מצי לאקשויי והא לא כתיב קו"ף ועל זה יתרץ אברהם יצחק ויעקב כתוב שם ובירושלמי בעי לה הכי הא לא כתוב חנ"ך ומתרץ אברהם יצחק ויעקב כתוב שם: הדרן עלך פרק בא לו

פרק ח יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה כו'. לכאורה משמע שכל אלו העינויים חוץ מאכילה ושתיה מדרבנן מדליכא בהו כרת רק באכילה ושתיה כדאמרינן בגמרא וגם מדשרינן למלך וכלה לרחוץ ושים חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ולמי שידיו מלוכלכות בטיט ובצואה לרחוץ מיהו כל הני איכא למימר שאין כרת אלא באכילה ובשתיה שיש בו איבוד נשמה כדאמרינן בגמרא אע"פ שכולן הן מן התורה וגם אין אסור מן התורה אלא רחיצת כל גופו וסיכת כל גופו וסילוך מדרבנן לא גזור בהני והא דדרשי' להו בגמרא לכולהו משבתון שבות הויא אסמכתא בעלמא אבל עיקרייהו נפקי מדדרשינן לקמן הני ה' עינויים כנגד מי מיהו מדנקט האי לישנא דמחשה עינויין כנגד מי ולא נקט מהיכא נפקא או מנא לן משמע שאותן פסוקים אינן אלא אסמכתא בעלמא ותדע דמפיק (ה') עינויין מיניה ואכילה ושתיה ועל כרחין לאו מההוא קרא נפקא ועוד מדלמר הכלה והחיה תנעול את הסנדל דברי ר' אליעזר וחכמים אוסרין ועל כורחין ליכא סכנה מדאסרין רבנן א"כ היכי שרי ר' אליעזר כיון שנעילת הסנדל אסור מה"ת ואין כ"ל דבהכי פליגי דלרבנן אסרי נעילת הסנדל מה"ת ור' אליעזר שרי וגם אין נראה לומר דודאי נעילת מנעל אסור מה"ת אבל סנדל אינו אסור אלא מדרבנן ולהכי פליגי ביה בחיה ולהכי לא נקט מנעל אלא סנדל [ועוד] (דהא) דתניא לקמן בגמרא (דף עח:) תינוקות מותרין בכולן חוץ ממנעל וסנדל ומסקינן דכל מידי דלית ביה ריותא לתינוק לא גזרי רבנן משמע שאין כאן איסור אלא מדרבנן דאי מדאורייתא גבי תינוק לא התמירו הוה ליה למימר אלא מדרבנן היא וגבי תינוק לא שייך גזירה כן נ"ל לדקדק מכל אלו כפי דמחשה העינויין אינן אלא מדרבנן: אלא למאן דאמר מותר מן התורה מאי איכא למימר. דס"ד דאפילו מדרבנן מותר ואיידי דנקט ר' יוחנן אסור מן התורה נקט ריש לקיש מותר מן התורה: מודה ריש לקיש דאסור מדרבנן. ומתני' דנקט איסורא דרבנן ונפקא כרת לאשמועינן דכלל דהו איכא איסורא דרבנן: ור"ל לקיש אמר אי אתה מוצא כו'. מפרש לאיננו לא מבעיא להו כר"ש לקיש לאוקמי למתני' כדברי הכל ולע"ג דליכא אלמן דלית ליה איסור כולל כגון רבי שמעון התם מכל מקום נוח להם להעמידה כדברי כל התנאים שמשנה אבל ר"ש לקיש מוקי לה או כרבי עקיבא או כרבנן ועוד [דכין] דמוקי טעמא דרבי שמעון דפטר משום דאזיל לטעמיה דלית ליה איסור כולל (א"כ) דברי הכל היא חוץ מרבי שמעון דפליג עליה בהדיא ותימה אמאי [לא] קאמר התם דלא מוקי ליה כוותיה משום דס"ל דחצי שיעור אסור מן התורה וכרבי יוחנן דהכא וי"ל דכיון דליכא אלא [איסורא בעלמא] חיילא עליה שבועה כדמשמע פ"ג דשבועות (דף כב:) דבעי רב אשי שיר שאמר שבועה שלא אוכל נבלה כמה כיון דמושבע ועומד עליו דעתיה לאשמו פירוש וחיילא עליו שבועה או דילמא כו' ויש ספרים דגרסי כי מישתבע לאיסורא קא משתבע ודעתיה לאשמו וטעמא כיון דליכא אלא איסורא בעלמא לרבי יוחנן ולא מלקות כמו שפי' קרי ליה איסורא אך מכל מקום קשה לרבי דהוה מצי למימר דלא אמר כר"ש לקיש ולהעמיד המשנה דהתם בחצי שיעור והא דעינן דמשכחת לאו והן פי' שיכול לישבע שבועה שלא אוכל ושבועה שאוכל והכא נמי דקרי ליה איסורא לענין שאינו מושבע ועומד מהר סיני (גבי שבועה שלא אוכל ושבועה שאוכל) מיהו לא מצי למימר דמשכחת לה לאו והן כיון שיש איסורא. מ"ר וכ"ע: אלא מי כדמפרש כו'. ורבי שמעון דפטר משום דלית ליה כל שהוא למימר לא חיילא עליה קרבן שבועה: